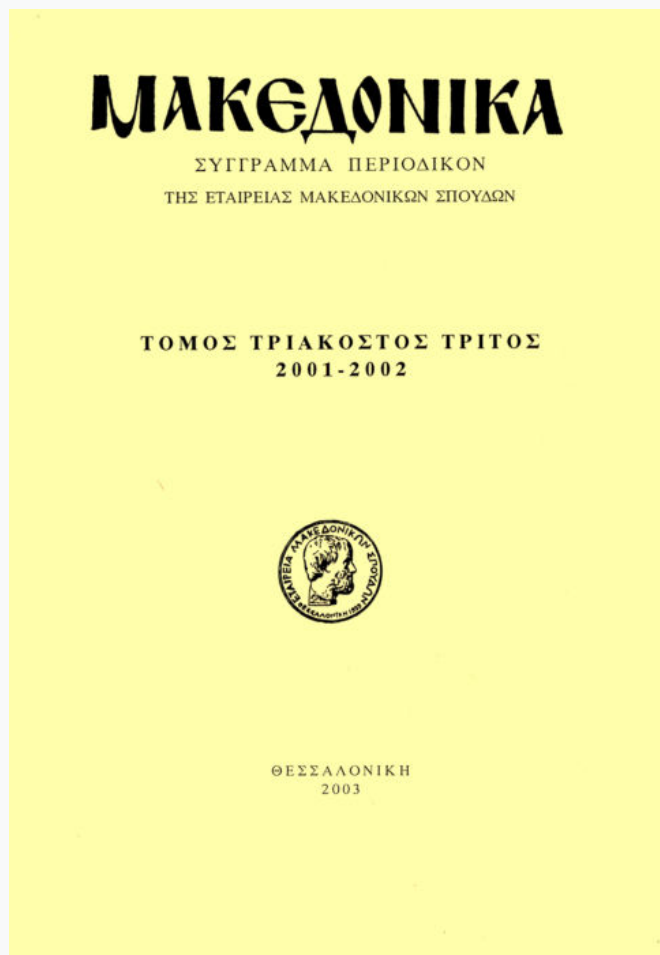

Μακεδονικά

Τόμ. 33, Αρ. 1 (2002)

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική διοίκηση και η εκπαίδευση του γένους, κείμενα-πηγές 1830-1914, σειρά Ιστορικό αρχείο Νεοελληνικής εκπαίδευσης

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.295](https://doi.org/10.12681/makedonika.295)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2002). Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Οθωμανική διοίκηση και η εκπαίδευση του γένους, κείμενα-πηγές 1830-1914, σειρά Ιστορικό αρχείο Νεοελληνικής εκπαίδευσης. *Μακεδονικά*, 33(1), 352-355. <https://doi.org/10.12681/makedonika.295>

σημα για τούς ενδιαφερομένους να τη χρησιμοποιήσουν. Τέλος, τό βιβλίο του κ. Ί. Ψαρά είναι ένα πολύ καλό βιβλίο, πού διαβάζεται με ενδιαφέρον, αλλά και πολυαπλώς χρήσιμο για τόν μελετητή της Ίστορίας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου, *Τό Οίκουμενικό Πατριαρχείο, ή Όθωμανική Διοίκηση καί ή Έκπαίδευση του Γένους*, Κείμενα - Πηγές 1830-1914, σειρά Ίστορικό Άρχείο Νεοελληνικής Έκπαίδευσης - εκδ. οίκος Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1997, σσ. 825.

Σκοπός της πολυσέλιδης αυτής μελέτης της συναδέλφου κ. Σιδηρούλας Ζιώγου-Καραστεργίου είναι: α. να κωδικοποιήσει γνωστές καί άπρόσιτες πηγές για τόν ρόλο του Οίκουμενικού Πατριαρχείου ως εκπαιδευτικού κέντρου όλων των Όρθοδόξων· β. τόν οίκουμενικό χαρακτήρα του εν μέσω των έθνικισμών του 19ου αϊ. καί των τάσεων της Όθωμανικής Αυτοκρατορίας να αφαιρέσει τήν έθναρχική φυσιογνωμία του· γ. να άναδείξει τή λειτουργία του εκπαιδευτικού μηχανισμού του σέ όλο τό γεωγραφικό φάσμα πού κάλυπτε ή πνευματική του έξουσία· δ. να παρονομάσει τόν συντονιστικό του ρόλο στή δράση των κατά τόπους μητροπόλεων, κοινοτήτων καί φιλεκπαιδευτικών συλλόγων· ε. να έξετάσει τήν εκπαιδευτική πραγματικότητα της εποχής σέ ό,τι άφορά τούς διδασκάλους, τά σχολικά προγράμματα, τά σχολικά βιβλία κ.λπ.

Ή μελέτη, ή καλύτερα συλλογή, όπως τή χαρακτηρίζει ή συγγρ., χωρίζεται σέ δύο μέρη: τό πρώτο είναι τά κείμενα μέ τό νομοθετικό, θεσμικό, διοικητικό πλαίσιο της εκπαίδευσης· τό δεύτερο είναι ή οργάνωση καί ή λειτουργία των σχολείων. Ή χρονική περιοχή πού καλύπτει ή μελέτη, 1830-1914, δεικνύει τό μέν 1830 τήν άρχή της άνεξαρτησίας του έλληνικού κράτους, τό δέ 1914 τήν άπαρχή της νέας πραγματικότητας πού εμφανίζεται μέ τούς Βαλκανικούς Πολέμους καί τόν Α΄ Μεγάλο Πόλεμο καί τή συνακόλουθη παρουσία του έλληνικού βασιλείου στίς άπελευθερωθείσες περιοχές. Ή συλλογή του ύλικού άπήτησε κόπο καί χρόνο πολύ, έφ' όσον τά κείμενα έντοπίσθηκαν σέ ένα πληθος άρμόδιων πηγών πού έντάσσονται στά πλαίσια της Έκκλησιαστικής Ίστορίας καί αυτής του Οίκουμενικού Πατριαρχείου. Περιοδικές εκδόσεις καί άυτοτελείς εκδόσεις του Οίκουμενικού Πατριαρχείου, αλλά καί άλλες συναφείς εκδόσεις φορέων καί προσώπων αποτέλεσαν τίς πηγές, επί των οποίων βασίσθηκε ή συλλογή του ύλικού όπως: ή Έκκλησιαστική Έπιθεώρηση (1873-1884), ή Έκκλησιαστική Άλήθεια (1880-1914), τό περιοδικό του έν Κωνσταντινουπόλεϊ Έλληνικού Φιλολογικού Συλλόγου (1872-1914), τά νομοθετικά κείμενα του Δ. Νικολαΐδου, Όθωμανικοί Κώδικες (Κ/πολις 1890), Οί κανονισμοί των Όρθοδόξων Έλληνικών κοινοτήτων του Όθωμανικού Κράτους, έπιμ. Χ. Κ. Παπαστάθη (Θεσσαλονίκη 1984), οί τόμοι πού άφορούν τό προνομιακό ζήτημα, Τά κατά τό ζήτσημα των έκκλησιαστικών προνομίων (Κ/πολις 1884) καί Έγγραφα μεταξύ Υψηλής Πύλης καί Οίκουμενικού Πατριαρχείου άφορώντα εις τήν λύσιν των δύο έκκλησιαστικών ζητημάτων του τε προνομιακού καί του βουλγαρικού (Τεργέστη 1891), ή Συλλογή Πατριαρχικών καί των Συνοδικών Έγκυκλίων, Πατριαρχικών Άποδείξεων καί Έγκυκλίων της Μ. Πρωτοσυγκελλίας, ύπό Ί. Σταυρίδου (Κ/πολις 1900), ό τόμος των Έγκυκλίων της Μ. Πρωτοσυγκελλίας (1896-1914) πού σώζεται στήν Πατριαρχική βιβλιοθήκη χωρίς τίτλο καί τέλος τά χειρόγραφα Πρακτικά της Πατριαρχικής Κεντρικής Έκπαιδευτικής Έπιτροπής.

‘Η κ. Ζιώγου θεωρεί ως βασικότερους σταθμούς γιά τά εκπαιδευτικά θέματα τούς ἐξῆς: α. τή σύσταση τῆς ‘Εκκλησιαστικῆς καί Πνευματικῆς ‘Επιτροπῆς τό 1836· β. τόν κανονισμό τῶν ἀλληλοδιδασκικῶν καί ἐλληνικῶν σχολείων τό 1846· τόν «διοργανισμό» τῶν Παρθεναγωγείων τό 1851. Ἀπό τίς νέες ρυθμίσεις πού εἰσάγονται, μέσω τῶν ὁργανισμῶν αὐτῶν, ἀναδεικνύεται ὁ κυρίαρχος ρόλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἡ καθολική ἰσχὺς τῶν κανονισμῶν λειτουργίας τῶν σχολείων καί ἡ ὁμοιομορφία τοῦ συστήματος τῆς ἐκπαίδευσης, ὁ ἔλεγχος τῶν διδασκικῶν βιβλίων, ἡ ἀντιμετώπιση τῶν δυτικῶν ἐπιδράσεων, ἀλλά καί ὁ σταδιακῶς ἀνερχόμενος ρόλος τῶν λαϊκῶν, μέσω τῶν συντεχνιῶν, τῶν ὁποίων ἡ παρέμβαση στά εκπαιδευτικά προβλήματα ἀναγνωρίζεται, πλὴν ἀπὸ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, καί τέλος, ἡ παράλληλη δομή τοῦ εκπαιδευτικοῦ συστήματος τῶν ἀλυτρώτων περιοχῶν μέ τίς εκπαιδευτικές καί νομοθετικές ρυθμίσεις τοῦ ἐλεύθερου ἐλληνικοῦ κράτους. Ἀξιοσημείωτος εἶναι, ὅπωςδήποτε, ὁ ρόλος τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, ἡ ὁποία θεωρεῖται πρότυπο γιά τίς ἐπιχειρούμενες μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλά καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ’, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖ ὄχι μόνον στίς ἐκκλησιαστικοπολιτικές ἐξελίξεις τῆς ταραγμένης ἐποχῆς του, ἀλλά καί στίς εκπαιδευτικές διαδικασίες πού σημειώνονται κατὰ τὴν κρίσιμη περίοδο 1878-1914.

Στὸ πρῶτο μέρος, Νομοθετικό καί θεσμικό πλαίσιο τῆς ἐκπαίδευσης, διοίκηση καί ἐποπτεία τῶν σχολείων, περιέχονται τέσσερις πατριαρχικοὶ ἐγκύκλιοι: 1. *Εἰδοποιήσις περὶ συστάσεως ἐπιτροπῆς ἐκκλησιαστικῆς τε καί πνευματικῆς* (1836), ὅπου ὁ λόγος γιά τὸν ἔλεγχο τῶν βιβλίων, τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων, τῶν διδασκάλων κλπ. μέ σκοπὸ τὴν ἀναχαίτιση τῶν ξένων προπαγανδῶν καί τὴν ἐνίσχυση τῆς Ὁρθοδοξίας, 2. *Πατριαρχικὸν καί Συνοδικὸν Γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου* (1845) πού ἀναφέρεται στὸν κανονισμό τῶν ἀλληλοδιδασκικῶν καί ἐλληνικῶν σχολείων ἀπὸ τά ἐτεροδόξα σχολεῖα, ἀπὸ τὴ χρήση μὴ ἐγκεκριμένων βιβλίων ἀπὸ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο κ.λπ. 3. *Ἡ Πατριαρχικὴ καί Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος Ἐπιστολὴ τοῦ 1851* πού ἀφορᾷ στὰ Ἑλληνικά Παρθεναγωγεῖα.

Ἀκολουθεῖ τό Δεύτερο Κεφάλαιο Μεταρρυθμίσεις καί Γενικοὶ Κανονισμοὶ - Ὁθωμανικὸν Σύνταγμα (1856-1876), ὅπου περιλαμβάνονται: 1. Τό ὑψηλὸν φερμάνιον περὶ Μεταρρυθμίσεων (1856) πού ἀπευθύνεται στὸν Πρωθυπουργό τῆς Ὑψηλῆς Πύλης —τό λεγόμενον Χαττ-ι Χουμαγιούν στὴν ἐλληνικὴ μετάφρασή του, ὅπου προσδιορίζονται οἱ ἄρμοδιότητες, μεταξὺ τῶν ἄλλων, καί τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, χωρὶς, πάντως, αὐτὸ νὰ ὀνοματίζεται. 2. Οἱ Γενικοὶ Κανονισμοὶ (ὡς συνέχεια τοῦ Χαττ-ι Χουμαγιούν) Περί διευθετήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί ἐθνικῶν πραγμάτων τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον διατελούντων Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν, ὅπου δίδονται ὁδηγίες γιά τὴ συγκρότηση προσωρινῶν συμβουλίων καί ὅπου ἡ συγγρα. προσθέτει ποικίλους κανονισμοὺς πού ἀφοροῦν στὸν σχηματισμὸ τῆς συνόδου τῶν μητροπολιτῶν, τοῦ Διαρκοῦς Μικτοῦ Συμβουλίου (1863), τὸ αὐτοκρατορικὸ διάταγμα γιά τίς ἐσωτερικὲς μεταρρυθμίσεις (1875), τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ὁθωμανικοῦ Συντάγματος περὶ τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν Ὁθωμανῶν (1876) ἀρθρα 8-19. Τό τρίτο κεφάλαιο ἀναφέρεται στίς Ἐκκλησιαστικὰς Ἐκπαιδευτικὰς Ἐπιτροπὰς: παρουσιάζονται ἐδῶ οἱ κανονισμοὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Κεντρικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος (1867), τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς (1868), τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου (1871), τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς (1873 καί 1893), τῆς Ἀδελφότητος «Ἀγαπάτε Ἀλλήλους» κ.λπ. Τό τέταρτο κεφάλαιο ἀναφέρεται στὸ προνοιακὸ ζήτημα καί στίς

τρεις φάσεις του (α. 1883-1884· β. 1890-1891 και γ. 1908-1910), όπου η δραματική αλληλογραφία του θρόνου με την Ύψηλή Πύλη για τη ρύθμιση του προνομιακού ζητήματος, κατά το οποίο η Οθωμανική Αυτοκρατορία έπεδιωσε να έχει τα παλαιά προνόμια του Γένους με σκοπό τον έκτουρρισμό των Ελλήνων και επί των οποίων προνόμια οι Έλληνες (Ρωμηοί) στηρίχθηκαν κατά τη μακρά περίοδο της αιχμαλωσίας τους.

Το Δεύτερο Μέρος του βιβλίου αφορά σέ θέματα οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων και κυρίως στις Γενικές Ρυθμίσεις: Πατριαρχικοί εγκύκλιοι και άλλα επίσημα έγγραφα. Το πρώτο κεφάλαιο περιέχει τρία υποκεφάλαια ήτοι: 1. Περί αναγορεύσεως και επίσκεψης ευαγών καθιδρυμάτων, 2. Περί άδειών λειτουργίας σχολών και περί στατιστικών σχολικών πληροφοριών και 3. Περί σχολικών προγραμμάτων, βιβλίων και διδασκόντων (όπου ο λόγος για άδεια ίδρύσεως σχολείων, ευαγών ιδρυμάτων, κλειψιγμένων βιβλίων, έγκερκμένων βιβλίων, σχολικών βιβλίων διδασκαλίας οθωμανικής γλώσσας, διορισμού και παύσεως διδασκάλων).

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις Έγκυκλίους της Μεγάλης Πρωτοσυγκελίας, στις σχολές της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως (1891-1914) και όπου περιέχονται τα σχετικά με τις σχολικές έφοριες, τα προγράμματα μαθημάτων, τα σχολικά βιβλία, το γλωσσικό ζήτημα, ο τρόπος διαξαγωγής των εξετάσεων (προφορικές - γραπτές), τα σχολικά προγράμματα, τα δικαιολογητικά των διδασκάλων, τα καθήκοντα των σχολικών εφοριών και του διδακτικού προσωπικού, οι κανονισμοί των σχολών, οι μισθοί των διδασκάλων κ.λπ.

Το τρίτο κεφάλαιο Γενικοί Κανονισμοί λειτουργίας των σχολών και αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων (1846-1890), όπου περιλαμβάνονται κανονισμοί των αλληλοδιδασκικών και ελληνικών σχολείων, παρθεναγωγείων, άλλα και έγγραφα άφωρωντα στη Μεγάλη Σχολή του Γένους, τη Δημόσια Έκπαίδευση (1863), τα πρότυπα δημοτικά σχολεία στην Ήπειρο και τη Θράκη, το όμοιομorfο πρόγραμμα δημοτικής εκπαίδευσης (1857-1877), το Πρότυπον Διδασκαλείον Θεσσαλονίκης (1879) κ.λπ. Στο ίδιο κεφάλαιο περιέχονται πολλές ειδήσεις για τα αλληλοδιδασκτικά σχολεία, τα μαθήματα (κλασσικά και πατερικά κείμενα), τα καθήκοντα μαθητών, διδασκάλων, επιτρόπων, βοηθητικού προσωπικού των σχολείων, τη βιβλιοθήκη, τη διεύθυνση και την έφορία της Μεγάλης Σχολής του Γένους, τα μαθήματα στα Ζαρίφεια Έκπαιδευτήρια της Ήπειρου και της Θράκης, το πρόγραμμα μαθημάτων της Μεγάλης Σχολής του Γένους και του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης κ.ά.

Το τέταρτο κεφάλαιο αφορά στην περίοδο 1891-1914 και φέρει τον τίτλο Είδικοί Κανονισμοί λειτουργίας των σχολών της Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως και αναφέρεται σέ αναλυτικά προγράμματα, εκπαιδευτικούς και σχολικά προγράμματα άστικών σχολών, άρρένων και θηλέων (1897, 1907, 1912), στη διαβάθμιση του διδασκαλικού προσωπικού (1908), στον Διδασκαλικό Σύνδεσμο Κωνσταντινουπόλεως (1906), στη σύνταξη των καθηγμένων της Μεγάλης του Γένους Σχολής (1902).

Το έργο της κ. Σιδηρούλας Ζιώγου-Καραστεργίου κλείνει με βιβλιογραφικό κατάλογο πηγών, μερικές εκ των οποίων αναφέρθηκαν στην άρχή της παρούσης, καθώς και με ένα χρονολογικό κατάλογο και προέλευση πηγών.

Τελικώς το βιβλίο αυτό της έλκεκτης συναδέλφου συνιστά μία πολύτιμη κωδικοποίηση των πηγών, όπου άποτυπώνεται ο ρόλος του Οικουμενικού Πατριαρχείου ως του κυρίου και μόνον φορέως περίξ του οποίου κινήθηκε και η εκπαιδευτική διαδικασία από τό 1453 ως τό 1914. Βεβαίως έδώ εξετάζεται η κρίσιμη περίοδος 1830-1914 και άξιοποιούνται όλες οι διαθέσιμες πηγές: Πατριαρχικές Έγκυκλίοι, Μεταρ-

ρυθμίσεις, Γενικοί κανονισμοί, Ὅθωμανικό Σύνταγμα, Ἐκπαιδευτικές Ἐπιτροπές, προνομιακό ζήτημα, Εἰδικές ρυθμίσεις, προγράμματα μαθημάτων, εἰδικοί κανονισμοί λειτουργίας τῶν σχολῶν. Μὲ ἓνα λόγο τό βιβλίον τῆς κ. Σιδηροῦλας Ζιῶγου-Καραστεργίου ἀποτελεῖ, πλέον, τή βάση γιά τήν ἔρευνα καί μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς παιδείας, ἀλλά μαζί καί ἀδιάψευστη μάρτυρα τῆς προσφορᾶς τοῦ πνευματικοῦ ἡγήτη τῶν ὑποδοῦλων Ρωμῶν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Χρήστος Δ. Καρδαράς, *Τό Οἰκουμενικό Πατριαρχείο καί ὁ Ἀλύτρωτος Ἑλληνισμός τῆς Μακεδονίας, Θράκης, Ἡπείρου*, ἐκδ. Ἐπικαιρότητα, Ἀθήνα 1996, σσ. 421.

Τό βιβλίον αὐτό τοῦ κ. Χρ. Δ. Καρδαρά ἀναφέρεται, ὅπως καί ὁ τίτλος του δηλώνει, στήν πολιτική πού ἤσκησε τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο ἔναντι τοῦ ἀλύτρωτου Ἑλληνισμοῦ, ἰδιαίτερος μετά τό Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878) καί πού συνδέεται μέ τήν ταυτόχρονη ἀνοδο στόν Οἰκουμενικό Θρόνον τοῦ Ἰωακείμ Γ', τοῦ ἀπό Θεσσαλονίκης, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πλέον γνήσιος ἐκφραστής τῆς οἰκουμενικῆς ἰδεολογίας, τήν ὁποία ἐφήρμοσε ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ στά Βαλκάνια, ἀλλά καί τῆς διαφοροποιήσεως καί ἀντιθέσεως τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τῆς ἰδεολογίας αὐτῆς. Τό βιβλίον αὐτό ἀσχολεῖται ἰδιαίτερος μέ τά δραματικά γεγονότα τῆς α' πατριαρχίας τοῦ Ἰωακείμ Γ' (1878-1884) καί τοῦτο διότι, παρά τίς ρυθμίσεις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, πολλοί πληθυσμοί (Ἕλληνες, Σέρβοι, Βούλγαροι) ἐξακολουθοῦσαν νά παραμένουν ὑπό ὀθωμανική κυριαρχία. Ἡ ἐποχή αὕτη, ὡς ἐλέχθη, χαρακτηρίζεται καί ἀπό τήν ἔντονη ἀντιπαράθεση τῶν δύο ἐθνικῶν κέντρων: τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Ἀθήνα ἐπέδιωσε ἐπέκταση τῶν συνόρων τοῦ μικροῦ ἑλλαδικοῦ βασιλείου ὡς ἐκεῖνες τίς περιοχές πού ὑπερτεροῦσε τό ἐλληνικό στοιχεῖο, ἄλλωστε ἡ Ἀθήνα ταῦτιζε τό κράτος μέ τό ἔθνος, ἀντίθετα μέ τήν Κωνσταντινουπόλιν πού πίστευε ὅτι ὁ Ἑλληνισμός θά ἀφομοίωνε τόν ὀθωμανισμό δημιουργώντας ἓνα ὀθωμανικό κράτος τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Σαφῆς δηλαδή ἐκφραση τοῦ οἰκουμενικοῦ ἰδεώδους τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, πού καθιστοῦσε τό Πατριαρχεῖο ἀνεκτικό, καί πολλές φορές ὑποχωρητικό, ἔναντι τῶν φυλετικῶν τάσεων πού προκαλοῦνταν ἀπό τίς ἐθνικιστικές διαμάχες. Ἦταν δυσχερὴς ἡ συγκρατία, πάντως, ὅτι σ' αὐτὴν τήν κρίσιμη καμπὴ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων εὐερέθησαν ὡς ἡγέτες τοῦ ἔθνους δύο ἐκρηκτικὲς προσωπικότητες, στό Φανάρι ὁ Ἰωακείμ Γ' καί στήν Ἀθήνα ὁ πρωθυπουργός Χαρίλαος Τρικούπης, δυστυχῶς συνεχῶς διαφωνοῦντες γιά τόν λόγο πού ἀνεφέρθη παραπάνω. Ὡς ἐκ τούτου ὁ συγγρ. δέν ἀσχολεῖται τόσο μέ τήν ἐκκλησιαστική πολιτική τοῦ Ἰωακείμ, ὅσο μέ τήν πολιτική ἱστορία τοῦ ἀνδρός. Πολύτιμη, πάντως, πηγή γιά τήν ἐξέταση τῶν φαινομένων αὐτῶν ἦσαν γιά τόν συγγρ. τῆς παρούσης μελέτης τό Ἱστορικό Ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καί τά ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office συμπληρούμενα ἀπὸ τόν τύπο τῆς ἐποχῆς.

Στό πρῶτο κεφάλαιο ὁ συγγρ. ἀσχολεῖται μέ τήν ἐκλογή τοῦ Ἰωακείμ Γ' στόν πατριαρχικό θρόνον σέ μία δύσκολη φάση γιά τή Μακεδονία καί τή Θράκη, ἀλλά καί τήν Ἡπείρο· ἄλλωστε ὁ Ἰωακείμ διετέλεσε μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1874-1878) καί γινώριζε πολύ καλά αὐτά πού θά ἀντιμετώπιζε ὡς Πατριάρχης ἀπὸ τήν ἐξαρχική, πανσλαβιστική καί ρουμανική προπαγάνδα. Μὲ τήν παρουσία του στόν θρόνον θά ἀντιμετώπιζε τήν πολιτική τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καί τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλά καί τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως πού βίωνε τοὺς ἀναπαλαιμούς τῆς Μεγάλης Ἰδέας καί κα-